

Авраменко С. С., Кащеев О. В., Колесник В. М.  
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

## ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОГО КОНТРОЛЮ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВИБОРУ КРИТЕРІЇВ ОЦІНЮВАННЯ У ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ ТА СПОРТІ

У статті розкрито зміст та значення педагогічного контролю у фізичному вихованні та спорті. Окрему увагу приділено аналізу сучасних підходів до оцінювання успішності на заняттях фізичними вправами в умовах закладів середньої та вищої освіти. Висвітлено особливості вибору критеріїв оцінювання у практиці підготовки спортсменів.

**Ключові слова:** школярі, студенти, спортсмени, педагогічний контроль, оцінювання, фізичне виховання і спорт.

**Авраменко С.С., Кащеев А.В., Колесник В.М. Содержание педагогического контроля и особенности выбора критериев оценки в физическом воспитании и спорте.** В статье раскрыто содержание и значение педагогического контроля в физическом воспитании и спорте. Особое внимание уделено анализу современных подходов к оценке успеваемости на занятиях физическими упражнениями в условиях учреждений среднего и высшего образования. Освещены особенности выбора критериев оценки в практике подготовки спортсменов.

**Ключевые слова:** школьники, студенты, спортсмены, педагогический контроль, оценка, физическое воспитание и спорт.

**Avramenko S.S., Kashcheev O.V., Kolesnik V.M. The content of pedagogical control and the features of the choice of evaluation criteria in physical education and sport.** The article reveals the content and significance of pedagogical control in physical education and sport. Particular attention is paid to the analysis of modern approaches to the evaluation of academic performance in physical education in institutions of secondary and higher education. The features of the choice of evaluation criteria in the practice of training athletes are highlighted.

A prerequisite for improving the efficiency of an educational or training process is the construction of such a system for monitoring, recording, checking and assessing the academic achievement of those who are studying, the level of technical and tactical and physical preparedness, the dynamics of athletic performance, which ensures the systematic reception of objective information about their training and training activities, provides feedback between the pupil and the teacher, student and teacher, trainer and athlete and allows you to compare the result obtained from tasks.

For qualitative pedagogical control it is necessary to clearly define its subject and criteria. In defining the subject of pedagogical control, it is necessary to take into account the nature and specificity of training or training activities and individual characteristics of subjects of control (those who study or train). One of the conditions for the effectiveness of pedagogical control in physical education and sport is its objectivity, which is characterized by the use of common grounded criteria for evaluating the results of training or training.

The creating and operation of mathematical models as individually accessible norms in physical education allows a physical education teacher to effectively manage the educational process, to select the content of physical activity on the basis of an individual approach.

In sports, mathematical models are viewed as benchmarks that should be attained by athletes at different stages of training in the process of multi-year training. Model characteristics of different aspects of preparedness or sports result can be the basis for selection and prediction of the prospects of athletes, their competitive effectiveness.

**Key words:** schoolchildren, students, athletes, pedagogical control, assessment, physical education and sport.

**Постановка проблеми, актуальність дослідження.** Контроль пов'язаний із системним управлінням, ефективність якого зумовлена застосуванням об'єктивних засобів і методів контролю та обліку як його інструментів. Контроль входить у структуру педагогічного процесу як у фізичному вихованні, так і у спорті як сукупність методів, що поєднують функції прогнозування, екстраполяції, експертизи та ретроспективного аналізу [3].

Необхідною умовою підвищення ефективності освітнього або тренувального процесу є побудова такої системи контролю, обліку, перевірки та оцінювання навчальних досягнень тих, хто навчається, рівня техніко-тактичної і фізичної підготовленості, динаміки спортивних результатів, що забезпечує систематичне отримання об'єктивної інформації про їхню навчальну та тренувальну діяльність, забезпечує зворотній зв'язок між учнем і вчителем, студентом і викладачем, тренером і спортсменом та дозволяє зіставити отриманий результат з поставленими завданнями.

Для якісного здійснення педагогічного контролю необхідно чітко визначити його предмет і критерії. Визначаючи предмет педагогічного контролю, варто обов'язково враховувати характер і специфіку навчальної або тренувальної діяльності та індивідуальні особливості суб'єктів контролю (тих, хто навчається або тренується). Однією з умов ефективності педагогічного контролю у фізичному вихованні та спорті є його об'єктивність, що характеризується застосуванням єдиних обґрунтованих критеріїв оцінювання результатів навчання або тренування.

Під критеріями розуміють певні якості, властивості або ознаки об'єкта, що дозволяють досліджувати його стан, рівень функціонування та розвитку; показник, мірило або правило, якими користуються при діагностуванні результату навчання. Від відбору адекватних критеріїв залежить об'єктивність оцінювання та визначення досягнутого ефекту у процесі навчання або тренування. Визначення ознак, які є основою оцінювання умов, процесу і результату фізичному вихованні та спорті та відповідають поставленим цілям, є необхідним для підвищення об'єктивності педагогічного контролю.

Отже, **завдання дослідження** – розкрити особливості вибору критеріїв, що є основою педагогічного контролю та оцінювання у фізичному вихованні та спорті.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** На думку М. О. Марущака [1], у цілому контроль та оцінювання учнів на уроках фізичної культури має характер об'єктивної констатації результатів навчання. Загальноприйнятий принцип диференціації та індивідуалізації навчання вимагає одного підходу: кожен йде своїм шляхом, дотримується власного темпу, навчається й досягає успіхів у міру своїх можливостей, потреб, реальних оцінок майбутнього. Завдяки оцінюванню навчальних досягнень з фізичної культури, реалізуються не тільки оцінна, а й стимулююча і виховна функції [2]. Контроль і оцінювання в процесі фізичного виховання учнів закладів середньої освіти є одним із важливих засобів формування мотивації і стимулювання їх навчально-пізнавальної діяльності. За даними О.В. Тимошенка та ін., позитивна оцінка сприяє розкриттю перспектив успіху дитини, створює і підтримує позитивний емоційний настрій, викликає бажання вчитися, сприяє формуванню адекватної самооцінки. Оцінка стимулює активність учнів, проте вона має бути адекватною, враховувати індивідуальні особливості тих, хто навчається, заохочувати старанність, брати до уваги динаміку особистих досягнень протягом навчального року [2].

Розвиток форм фізичного виховання студентів вимагає нових походів до визначення критеріїв оцінки їх успішності. Як зазначають В. А. Темченко, Н. І. Чуча [6], при використанні секційної форми організації освітнього процесу доцільно враховувати наявність рухових умінь і навичок здатність працювати самостійно, а також теоретичні знання студентів за обраним видом фізкультурно-оздоровчої діяльності. Одним з перспективних напрямів удосконалення контролю як підсистеми управління фізичним вихованням студентів, на думку В. І. Кожанова [4], є застосування технології рейтингового контролю. Завдання педагогічного контролю у спорті – облік тренувальних і змагальних навантажень, визначення різних сторін підготовленості спортсменів, виявлення можливостей досягти запланований спортивний результат, оцінка поведінки на змаганнях [5]. Розробка і використання в ході комплексного контролю модельних характеристик найсильніших спортсменів дозволяє своєчасно і об'єктивно оцінювати стан спортсмена і вносити корекцію в тренувальний процес

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Основна мета педагогічного контролю – це визначення зв'язку між факторами впливу (засобами, методами) та змінами в стані здоров'я, фізичного розвитку, спортивної майстерності та ін., що відбуваються у тих, хто займається. Доцільність розроблення і використання критеріїв оцінювання у фізичному вихованні обґрунтовується необхідністю визначення рівня сформованості знань, умінь, навичок, якостей, компетентностей, підготовленості. Критерії оцінювання ефективності фізичного виховання виступають засобом кількісної та якісної оцінки параметрів результату та визначення якості реалізації його завдань.

Систематичний облік успішності — складова частина навчання, оскільки демонструє учням сильні і слабкі сторони їх діяльності, формує в дитячій свідомості загальні критерії оцінки виконання навчальних завдань, оцінює індивідуальну динаміку засвоєння навчального матеріалу. Так, позитивна оцінка сприяє розкриттю перспектив успіху дитини, створює і підтримує позитивний емоційний настрій, викликає бажання вчитися, сприяє формуванню адекватної самооцінки. Оцінка стимулює активність учнів, проте вона має бути адекватною, враховувати індивідуальні особливості тих, хто навчається, заохочувати старанність, брати до уваги динаміку особистих досягнень протягом навчального року. Слід зауважити, що здійснення контролю в освітньому процесі, зокрема і на уроках фізичної культури, просто необхідне, так як дає можливість вчителю аналізувати відповідність результату педагогічним завданням, управляти процесом і вносити відповідні корективи.

Таким чином, присутність контролю в навчально-виховному процесі необхідна, оскільки він дає нам можливість здійснювати педагогічне управління навчально-пізнавальною діяльністю учнів, при якому здійснюється регулярний поетапний контроль і корекція навчально-виховного процесу як у відношенні засвоєння знань, умінь і навичок, так і у відношенні виховання учнів. Що стосується оцінювання успішності учнів в процесі занять фізичними вправами, то визначення навчальних досягнень учнів слід здійснювати за мотиваційними критеріями в процесі занять фізичною культурою та динамікою особистісних досягнень.

Педагогічний контроль на уроках фізичної культури в закладах середньої освіти включає оцінювання успішності учнів, тобто рівня їх навчальних досягнень за встановленими навчальною програмою критеріями та рівнями. Критеріями оцінки на уроках фізичної культури є якісні і кількісні показники. Якісні показники успішності – це ступінь оволодіння програмним матеріалом: знаннями, руховими вміннями та навичками, способами фізкультурно-оздоровчої діяльності. Кількісні показники успішності – це рівень фізичної підготовленості, що складається з показників розвитку основних фізичних здібностей: силових, швидкісних, координаційних; витривалості, гнучкості та їх поєднань (силової витривалості, швидкісно-силових якостей тощо).

Традиційний облік успішності школярів на уроках фізичної втілюється в оцінку культури як результат поточного й підсумкового педагогічного контролю, що виставляється з нарахування за різними критеріями балів і має об'єктивно відтворювати ступінь виконання певного комплексу навчальних завдань. Практика показує, що в багатьох випадках оцінювання учнів на заняттях фізичними вправами мають емпіричний характер і реалізуються без відповідного методологічного обґрунтування. З огляду на це сьогодні актуальним є здійснення автоматизованого контролю навчальних досягнень школярів на уроках фізичної культури з використанням спеціальних розроблених комп'ютерних програм.

Так, М.О. Марущаком [1] запропоновано методику оцінювання навчальних досягнень учнів основної школи в процесі занять футболом за допомогою комп'ютерної програми, що дозволяє визначити індивідуально можливі показники технічної підготовленості школярів різного віку і статі у процесі занять футболом з урахуванням віку, статі та на основі рівнянь множинної регресії, що враховують найбільш значущі показники фізичного стану дітей.

Використання критеріального апарату для оцінювання студентів у процесі фізичного виховання є ефективним для конкретизації змісту очікуваного результату за допомогою визначення відповідних складових. Розвиток форм фізичного виховання студентів вимагає нових походів до визначення критеріїв оцінки їх успішності.

Мета занять фізичними вправами – домогтися якомога вищого індивідуального рівня рухових можливостей, тобто

проявляти достатній рівень фізичної підготовленості, максимально можливий для кожного конкретного учні чи студента [3]. Пошук шляхів підвищення об'єктивності оцінювання успішності молоді у процесі фізичного виховання сьогодні актуальний, оскільки вченими доведено, що його відміна однозначно призводить до зниження мотивації до занять фізичними вправами, погіршення рівня здоров'я студентів взагалі і фізичної підготовленості зокрема. При цьому одні автори наголошують на необхідності врахування теоретико-методичної і технічної підготовленості, інші пропонують рейтингову систему оцінювання молоді. Ж. Г. Дьоміна, О. В. Тимошенко [3] зазначають, що моделювання рівня фізичної підготовленості молоді у вищих навчальних закладах дає змогу більш об'єктивно оцінити успішність студентів на заняттях з фізичного виховання.

Для оцінки успішності молоді вищих навчальних закладів на заняттях з фізичного виховання О.В. Тимошенко запропоновано такі моделі. Перша модель має наступний вигляд. При визначенні успішності студентів вираховувався комплексний показник фізичної підготовленості за формулою :

$$K = \sum_{i=1}^n B_i \Pi_i ,$$

де К - комплексний показник фізичної підготовленості на відповідному етапі оцінювання у % від еталону;  $\sum$  - знак суми;  $B_i$  - відношення фактичного результату до еталонного у відсотках для і-го показника;  $\Pi_i$  - значущість окремого параметру ( $\sum \Pi_i = 1$ ); n - кількість нормативів, що визначають загальну фізичну підготовленість.

Відношення фактичного результату до еталонного у відсотках для і-го показника ( $B_i$ ) визначається за формулою:

$$B_i = \frac{P_{\phi}}{P_e} \cdot 100\% ,$$

де  $P_{\phi}$  - фактичний результат;  $P_e$  - еталонний результат.

Але така формула використовується тоді, коли збільшення кількісного показника характеризує покращення результату (наприклад, у стрибках у довжину, підтягуванні на перекладені та інше). У випадку, коли при зменшенні кількісного показника покращується результат (наприклад, час бігу, плавання і т. д.) застосовується формула такого типу:

$$B_i = \frac{P_e}{P_{\phi}} \cdot 100\% .$$

Слід підкреслити, що комплексний показник рухової підготовленості ніколи не буде більший за 100%. Якщо одержаний результат того чи іншого нормативу відповідає еталонному (оцінці «5») чи кращий за нього, то у цьому випадку відношення фактичного результату до еталонного ( $B_i$ ) буде дорівнювати 100%. Значимість окремого параметру ( $\Pi_i$ ) залежить від кількості нормативів, за якими виявляється фізична підготовленість. Наприклад, якщо фізична підготовленість визначається за 2 нормативами, то  $\Pi_i = 0,5$  ум. од., якщо за 4 - 0,25 ум. од., за 8 - 0,125 ум. од. і т. д. Одержаний результат являє собою вихідний рівень фізичної підготовленості, який визначається у %. Покращення одного із показників приводить до збільшення комплексного показника фізичної підготовленості по відношенню до вихідного рівня.

При моделюванні стану фізичної підготовленості з урахуванням особливостей росту і розвитку організму автори пропонують аналітичну модель у формі рівняння множинної регресії виду :  $y = a_0 + b_1x_1 + b_2x_2 + \dots + b_nx_n$ , де y - рухова модель;  $a_0$  - вільний член;  $b_1 - b_n$  - коефіцієнти регресії;  $x_1 - x_n$  - незалежні змінні. При цьому необхідно визначити найбільш значущі морфофункціональні та психофізіологічні показники для нормативного результату у певному виді фізкультурно-оздоровчої діяльності [3].

Оцінювання у спортивній підготовці активно використовується в аспекті прогнозування надійності і перспективності спортсменів. У спортивній практиці для оцінювання успішності спортсменів, прогнозування їх результативності та змагальної ефективності знаходять застосування різні моделі, що створюють передумови для різностороннього управління тренувальною і змагальною діяльністю спортсменів.

Основою розробки моделей для оцінювання змагальної діяльності і різних видів підготовленості спортсменів є всесторонні дослідження задатків, здібностей, адаптаційних можливостей спортсменів та їх реакції на фізичні навантаження, вивчення взаємозв'язку між окремими показниками спортивної майстерності. Показники, що застосовуються при розробленні моделей (модельних характеристик) повинні знаходитися у строгій відповідності з особливостями виду спорту, рівнем кваліфікації і підготовленості спортсмена, його віком та статтю тощо. Модельні характеристики є еталонними критеріями оцінки тих чи інших індивідуальних показників спортивної майстерності та служать основою для прогнозування у спорті, а їх значення - ті норми, що повинен досягти спортсмен для того, щоб показати необхідний результат у змаганнях.

**Висновки.** Сьогодні необхідним є пошук шляхів підвищення об'єктивності оцінювання навчальних досягнень у процесі занять фізичними вправами. В основі розробки індивідуально доступних норм у фізичному вихованні лежить процес створення математичних моделей у вигляді регресійних рівнянь. Оперування подібними моделями дозволяє вчителю фізичної культури ефективно управляти освітнім процесом процес, підбирати зміст занять фізичними вправами на основі індивідуального підходу.

У спорті математичні моделі розглядають як орієнтири, які повинні досягти спортсмени на різних етапах тренування у процесі багаторічної підготовки. Модельні характеристики різних сторін підготовленості або спортивного результату можуть бути основою для відбору та прогнозування перспективності спортсменів, їх змагальної ефективності.

**Перспективи використання результатів дослідження** вбачаються у окремих розробках критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів з різних видів фізкультурно-оздоровчої діяльності.

#### Література

1. Марущак М. О. Методика оцінювання навчальних досягнень учнів основної школи в процесі занять футболом : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Мар'ян Осипович Марущак ; НПУ імені М. П. Драгоманова. – Київ, 2018. – 20 с.
2. Тимошенко О. Контроль та оцінювання учнів початкової школи у процесі фізичного виховання / О. Тимошенко, Ж. Дьоміна, І. Косата // Фізичне виховання в рідній школі. - 2017. - № 1. - С.38-41.
3. Тимошенко О. В. Моделювання і прогнозування у фізичному вихованні та спорті : методичний посібник / О.В. Тимошенко, Ж.Г. Дьоміна. - Київ, 2014. - 194 с
4. Kozhanov V. I. The use of the rating control system in the management of the physical education of students: dis. ... cand. ped. sciences: 13.00.08, 13.00.04. Cheboksary, 2007. - 178 p.
5. Krusevich T.Yu. Control in the physical education of children, adolescents and young people: manual. / T.Yu. Krusevich, M. I Vorobyov, G.V. Bezverhnya. - Kyiv: Olympic literature, 2011. – 224 p.
6. Temchenko V.A Evaluation of the progress of students engaged in basketball / V.A. Temchenko, N.I. Chucha // Physical education of students. - 2012. - № 3. - P. 108-111.

**Арефьев В. Г., Краснов В. П., Костенко М. П.**

**Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова  
Національний університет біоресурсів і природокористування**

### СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

*Аналіз провідних тенденцій у розвитку світових освітніх систем свідчить, що вони поступово вдосконалювалися, проте сам процес їх адаптації до нових умов економічного, політичного й соціального характеру йде екстремально повільно, що можна розглядати як ознаку певної кризи.*

*Глобальною тенденцією розвитку вищої освіти є орієнтація на загальнолюдські цінності як універсальну ідеологію світової спільноти.*

*Сьогодні вищу освіту відрізняє більша різноманітність навчальних закладів, здатних орієнтуватися на соціальне замовлення.*

*Провідними якостями сучасного фахівця є: готовність до відкриттів і експериментів, уміння переорієнтуватися, потреба у самовдосконаленні, чуйність і сприйнятливість до нових ідей. Розвиток цих якостей стає центром уваги підготовки у вишах. Здібності до самостійної творчої діяльності іноді перевіряються на етапі вступу до вишу (досвід США, Японії, Німеччини та інших країн) і надалі цілеспрямовано розвиваються шляхом удосконалення технологій навчання.*

*Особливістю сучасної вищої освіти є те, що практично в усіх країнах скорочено обов'язкове відвідування аудиторних занять і змінено їх спрямованість. Мета лекції – викликати інтерес студентів до дисципліни, а завдання викладачів – дати їм напрям для самостійної роботи.*

**Ключові слова:** вища освіта, тенденції розвитку.

**Арефьев В. Г., Краснов В. П., Костенко М. П. Состояние и перспективы развития высшего образования.**

*Анализ ведущих тенденций в развитии мировых образовательных систем свидетельствует об их постепенном совершенствовании, однако сам процесс их адаптации к новым условиям экономического, политического и социального характера идет крайне медленно, что можно расценивать как признак определенного кризиса.*

*Глобальная тенденция развития высшего образования заключается в ориентации на общечеловеческие ценности как универсальную идеологию мирового сообщества.*

*Современное высшее образование отличается большим разнообразием учебных заведений, способных ориентироваться на социальный заказ.*

*Первостепенные качества современного специалиста, это – готовность к открытиям и экспериментам, умение переориентироваться, потребность в самосовершенствовании, чуткость и восприимчивость к новым идеям. Развитие этих качеств становится центром внимания подготовки в вузах. Способности к самостоятельной творческой деятельности иногда проверяются на этапе вступления в вуз (опыт США, Японии, Германии и других стран) и в дальнейшем целенаправленно развиваются путем усовершенствования технологий обучения.*

*Особенностью современного высшего образования практически во всех странах является сокращение обязательного посещения аудиторных занятий и изменение их направленности. Цель лекции – вызвать интерес студентов к дисциплине, а задача преподавателей – дать им направление для самостоятельной работы.*

**Ключевые слова:** высшее образование, тенденции развития.

**Aref'ev V., Krasnov V., Kostenko M. The state and the perspectives of a development of higher education.** *The analysis of leading tendencies at a development of world educational systems shows that these tendencies have being perfected gradually but the process of their adaptation to new conditions of economic as well as political and social nature takes place slowly; this we can consider as a feature of certain crisis.*

*The orientation to general human values as the all – purpose ideology of world population is the global tendency of a development of higher education.*